

Architektura kompatybilna

prof. dr hab. inż. arch.
JERZY JÓZEF STILLER
Politechnika Śląska
ORCID: 0000-0001-6186-5823

Artykuł jest wprowadzeniem w obszar kompatybilności – zjawiska, które w historii architektury pojawiało się kilkakrotnie, ale nigdy nie przybrało zadowalającej formy. To spojrzenie na problem od dokonań Palladia do niezwykle interesujących doświadczeń Franka Lloyda Wrighta. To poszukiwania rozwiązań nie tyle w obszarze estetyki, ile w metodologii projektowania.

Wstęp

Kompatybilność w słowniku współczesnej polszczyzny, wydanym w 1998 roku, odnosi się do znaczenia informatycznego, a oznacza: „cechę sprzętu, oprogramowania, nośników informacji lub danych, które – mimo różnych źródeł pochodzenia – mogą ze sobą współdziałać i zastępować się wzajemnie”. W bardziej potocznym ujęciu oznacza zdolność do bezkonfliktowego współdziałania.

Według niektórych określenie to może dotyczyć również pewnego determinizmu formalnego, który wyraża po prostu konieczność wykonywania pewnych działań w przypadku wykonania innych. Zatem jak się powiedziało „A”, to trzeba powiedzieć „B”. Architektura tylko pozornie jest odległa od definiowanego powyżej problemu. Projektowanie architektury to przede wszystkim rozwiązywanie problemów dotyczących różnych obszarów wiedzy, które w konsekwencji muszą stanowić spójne dzieło. Mamy więc do czynienia ze zbiorem rozmaitych elementów współpracujących ze sobą w celu osiągnięcia jednolitej formy. W architekturze również podjęcie decyzji (konstrukcyjnej, funkcjonal-

nej czy formalnej) wymusza lub determinuje podjęcie kolejnej. Tak było zawsze i tak dzieje się obecnie. Stara prawda mówi bowiem, że w architekturze, podobnie jak w życiu, zmieniają się realia, ale nie zasady. Tak postrzegane podejście do projektowania to poszukiwanie rozwiązań nie tyle w obszarze estetyki, co w metodologii projektowania. Oczywiście to, co nazywamy estetyką, jest w przypadku architektury niezwykle istotne. Witruwiańska zasada mówi bowiem, że architektura powinna być w tym samym stopniu piękna, co użyteczna. Istnieje teoria mówiąca nawet, że prawda o architekturze leży poza formą, konstrukcją i funkcją, a to dodatkowo komplikuje sprawę.

Badanie architektury pod kątem zastosowania metod korzystających z kompatybilności nie jest proste, ponieważ dotyczy obszaru, w którym liczy się subiektywne podejście do zagadnienia. Oznacza to brak jednoznacznych definicji zjawiska, czego konsekwencją są trudności w określeniu obszaru badawczego. Jedyne, co można zrobić, to próbować przeanalizować twórczość poszczególnych architektów oraz przyjrzeć się

czy i w jakim zakresie stosowali oni takie podejście do projektowania. Powyższy artykuł jest zaledwie próbą wprowadzenia w tą problematykę.

Palladianizm

Pierwszym architektem, który jednoznacznie opowiedział się za powyżej opisanym podejściem do problemu, był Andrea Palladio – włoski architekt tworzący w okresie renesansu, żyjący w latach 1508-1580¹. Znany jest on przede wszystkim jako twórca nowej formy architektury rezydencjonalnej, której efektem było zaprojektowanie przez niego niezliczonej liczby willi przede wszystkim w okolicach Wenecji. W traktacie „Cztery księgi o architekturze” zawarł przesłanie dotyczące systemowych zasad organizacji i projektowania przestrzeni architektonicznej. Przedstawione w tym dziele wyjątkowo sugestywne rysunki projektowe były źródłem palladianizmu,

¹ Andrea Palladio – to włoski architekt tworzący w dobie renesansu, żyjący w latach 1508–1580. Jako pierwszy z nowożytnych twórców architektury opracował systemowe zasady organizacji i projektowania przestrzeni architektonicznej, które przedstawił w słynnym traktacie „Cztery księgi o architekturze”.

Rys. 1. Fasada willi Barbaro (<https://en.wikipedia.org> dostęp 23.11. 2021 r.)

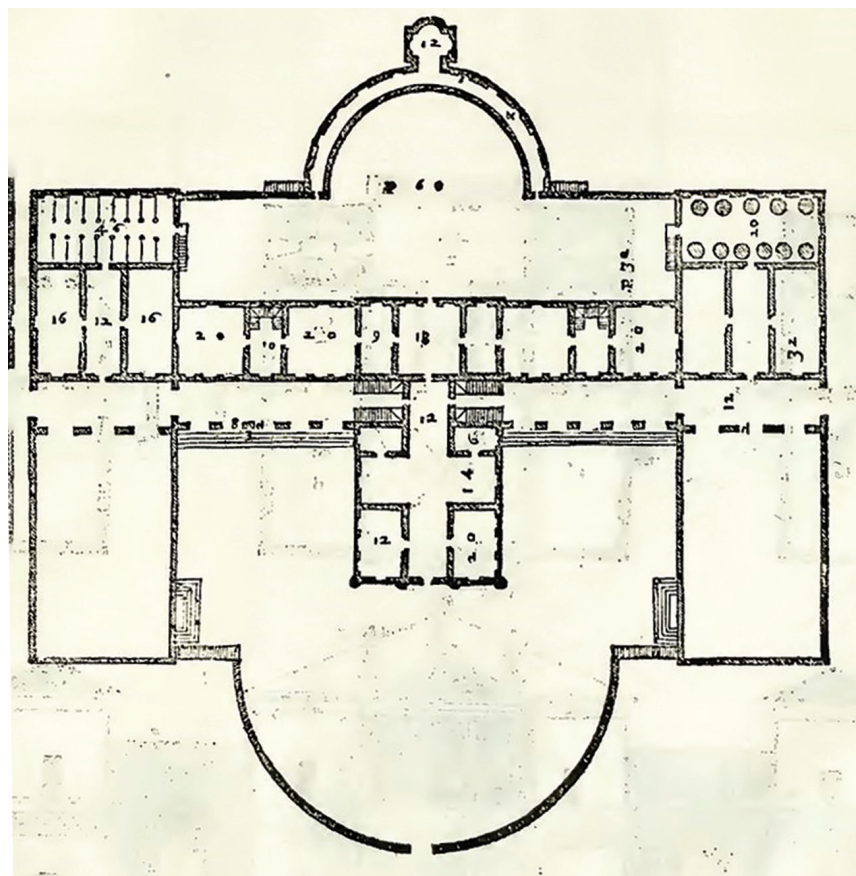
który rozwinął się w Anglii w 1709 r. po publikacji traktatu Palladia w języku angielskim. Palladio uważał, że struktura architektoniczna powinna zostać skomponowana z gotowych, powtarzalnych elementów, których indywidualne zestawienie umożliwiało uzyskanie różnych rozwiązań przestrzennych oraz estetycznych. Nie przeszkadzało w tym nawet jego przywiązanie do symetrii, będące z jednej strony wynikiem fascynacji architekturą starożytnego Rzymu, z drugiej zaś – ze wspólnym dla architektów renesansu – poszukiwaniem piękna idealnego [1]. Doskonałym przykładem może być słynna willa Barbaro², w której fasada jest ortodoksyjnie symetryczna.

Symetria fasady nie powinna dziwić, a to, co najistotniejsze, widoczne jest, kiedy patrzy się na poziomy rzut budynku.

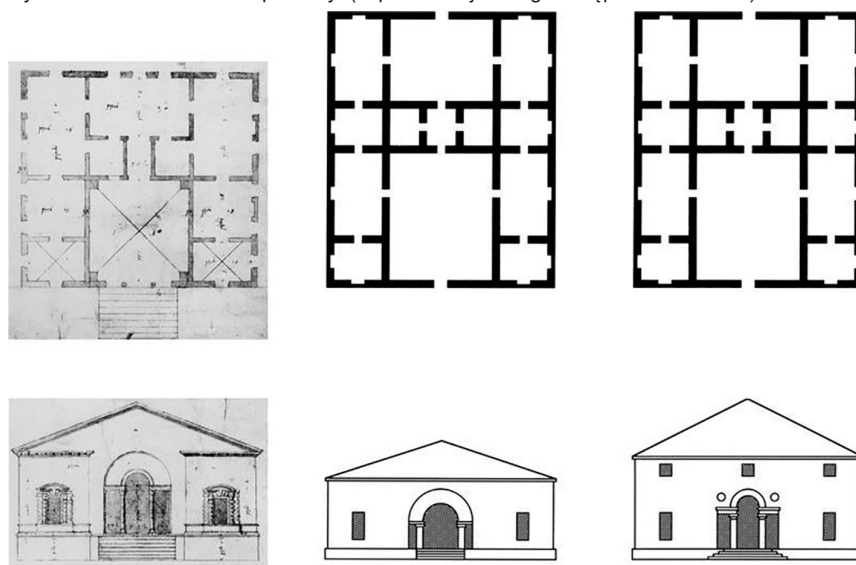
Budynek został zaprojektowany systemowo, a jego kompozycja, podobnie jak elewacja, jest idealnie symetryczna. Kompozycję oparto o prosty schemat. Do głównego korpusu (jego układ funkcjonalny jest również symetryczny) dodano z obu stron identyczne skrzydła, które składają się z dwóch pomieszczeń idealnie kwadratowych, rozdzielonych prostokątem o proporcji rzutu 1:2. Pozwoliło to na różne komponowanie układu, ale zawsze w oparciu o te same segmenty: kwadratowy i prostokątny. Komponowany w ten sposób rzut budynku nie determinuje w żaden sposób jego plastycznej formy, co doskonale pokazuje kolejna ilustracja, stanowiąca próbę analizy projektu willi Valmarana w Vigarolo (zaprojektowanej także przez Palladia w 1560 roku).

Identycznie skomponowany rzut daje trzy różne formy elewacji. Analiza projektów Palladia pokazuje, jak wykorzystywał on możliwości, które dawało takie podejście do projektowania. Ten miłośnik symetrii idealnej zaprojektuje oraz zrealizuje niezwykłą willę Capra, czyli perfekcyjnie centralny budynek³, który wydaje się niemal wzorcowym przykładem kompozycji idealnej, propagowanej przez innego architekta renesansu – Albertiego⁴. Według Albertiego kompozycję architektury należy stworzyć tak, aby nie można było nic dodać i nic ująć, nie niszcząc w ten sposób harmonii całości.

Palladio nie był aż tak pryncypialny. W jego projekcie willi Trissino⁵ wykorzystuje korpus willi Capra jako bazę znacznie bardziej rozbudowanej kompozycji przestrzennej, a dostawione do korpusu kolumnowe galerie wybiegają w przestrzeń i sprawiają, że budynek zaczyna anektować teren, na którym stoi. Tego typu rozwiązanie znajdziemy w wielu jego projektach. Trzeba przyznać, że nie znalazło ono zbyt wielkiego zainteresowania i kontynuacji za jego życia, ale stało się ważnym czynnikiem inspirującym architekturę baroku w jej specyficznym rezydencjonalnym obszarze. To, co stało się udziałem architektury w dobie baroku, ma swoje korzenie w palladiańskim

Rys. 2. Willa Barbaro – rzut poziomy (<https://www.jstor.org> dostęp 23. 11. 2021 r.)

Rys. 3. Przykład analizy projektu willi Valmarana (<https://mitp-arch.mitpress.mit.edu> dostęp 23. 11. 2021 r.)

podejściu do przestrzeni. Projekt willi Trissino pokazuje wyjątkowo elastyczne podejście architekta do założeń własnej metody projektowej. Tego typu rozwiązania i przejawy takiego samego podejścia do materii projektowej znajdziemy w każdym jego projekcie [2].

Indywidualizm F. L. Wrighta

Drugą część artykułu chciałbym poświęcić amerykańskiemu architektowi Frankowi Lloydowi Wrightowi⁶. W ciągu swego długiego życia zaprojektował blisko 400 prywat-

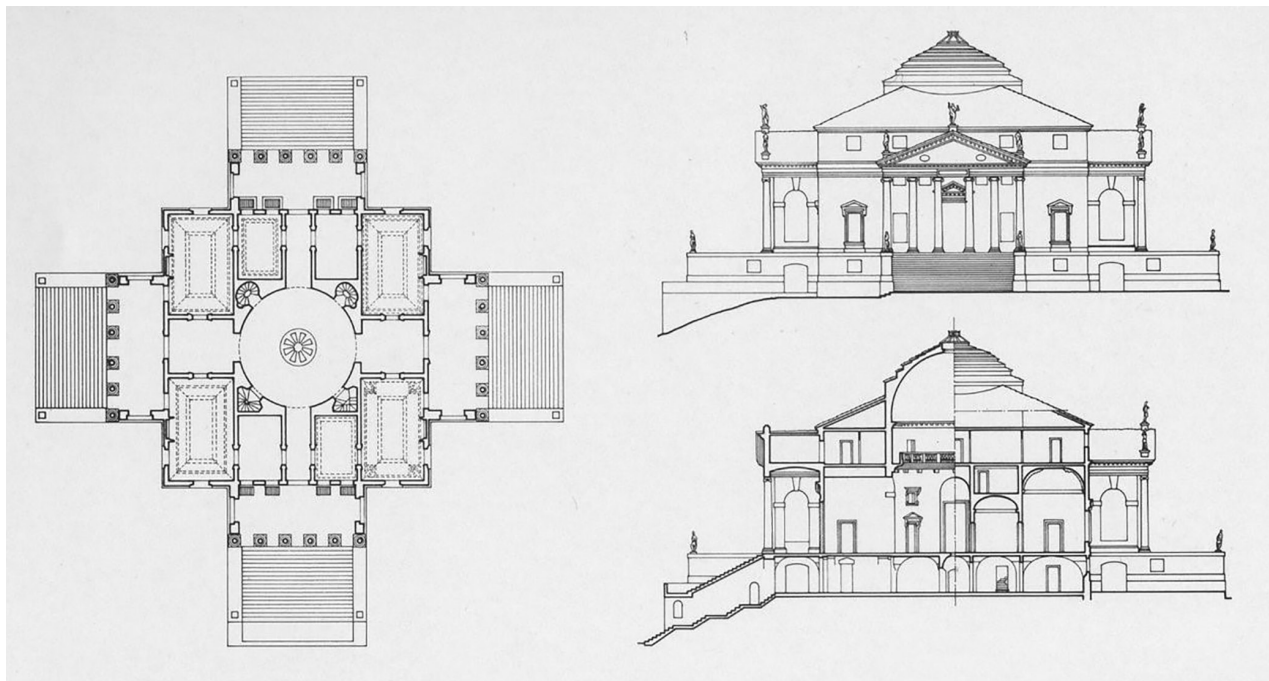
² Wzniesiona w latach 1560-1570 dla Daniele Barbaro, patriarchy Akwilei i ambasadora na dworze królowej Elżbiety I.

³ Pierwotny projekt powstał w 1550 r. Później architekt zaproponował swoje rozwiązanie ks. Paolo Almerico – kanonikowi i referendarzowi kurii rzymskiej. Budowę rozpoczęto w 1565 r., ale przedłużający się czas budowy sprawił, że Palladio nie doczekał jej ukończenia. Po jego śmierci budowę przejął architekt V. Scamozzi, który zmodyfikował projekt. Półkolistą w projekcie Palladia kopułę zastąpił płaskim sufitem.

⁴ Leon Battista Alberti – włoski malarz, poeta, filozof, kartograf, muzyk i architekt (prawdziwy człowiek renesansu), żyjący w latach 1404-1472.

⁵ Prezentowany projekt, przeznaczony dla braci Lodovico i Francesco Trissino, powstał w 1570 r. Koncepcja nigdy nie została zrealizowana. Ostatecznie rozpoczęto realizację innego projektu, którego również nie dokończono.

⁶ Frank Lloyd Wright – amerykański architekt żyjący w latach 1867-1959.

Rys. 4. Willa Capra – rysunek współczesny (<https://latitude.to> dostęp 23.11.2021 r.)

nych domów (niektóre z nich miały charakter rezydencji), z czego zrealizowano blisko 300. Było to możliwe za sprawą opracowanego w drugiej połowie jego życia specyficznego systemu projektowego, bardzo bliskiego koncepcjom Palladia. Projektowane przez niego domy, zawsze traktowane indywidualnie, powstawały w oparciu o systemowy kompatybilny sposób podejścia do projektowania [3], [4]. To, co wymyślił i stosował jest tak interesujące, że warto rozwinąć ten temat w kontynuacji tego artykułu.

Bibliografia

- [1] A. Palladio, Cztery księgi o architekturze, tłum. Zbigniew Wasiutyński, Warszawa 1955.
- [2] Monika Gała-Walczevska, Poszukiwania ideału – powinowactwa i różnice w architekturze willi Palladia i Le Corbusiera, Wyd. Politechniki Krakowskiej, 2016.
- [3] Ewelina Woźniak-Szpakiewicz, Budownictwo modułowe, Archivolta, 2015.
- [4] Wiktoria Kuzia, Modułowość w architekturze, Rynek-Społeczeństwo-Kultura, 2018.

DOI: 10.5604/01.3001.0015.7529

PRAWIDŁOWY SPOSÓB CYTOWANIA:

Stiller Jerzy Józef, 2022, Architektura kompatybilna, „Builder” 3 (296). DOI: 10.5604/01.3001.0015.7529

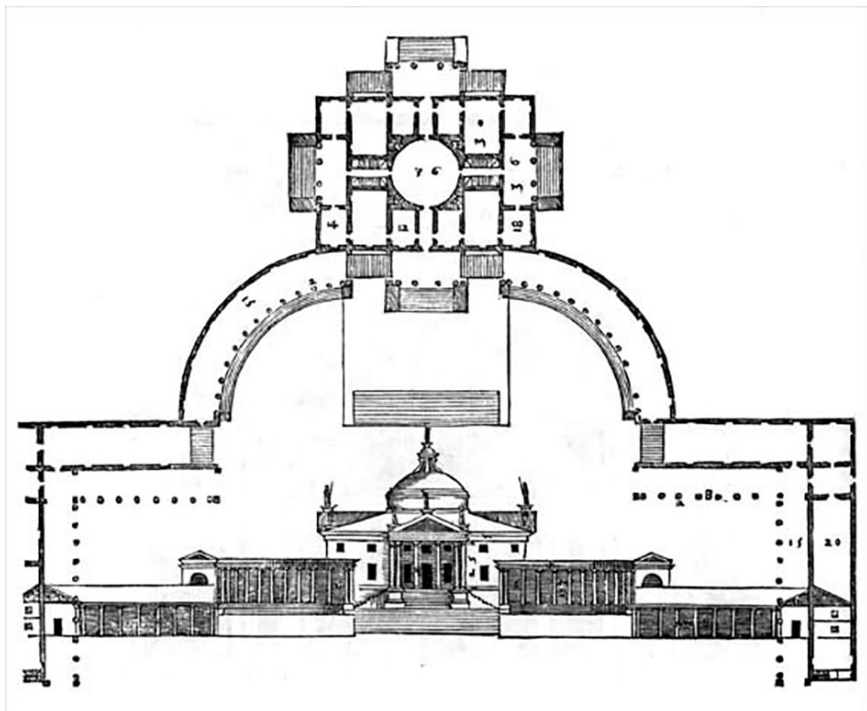
Streszczenie: Artykuł jest wprowadzeniem w obszar kompatybilności – zjawiska, które w historii architektury pojawiało się kilkakrotnie, ale nigdy nie przybrało zadowolającej formy. To spojrzenie na problem od dokonania Palladia do niezwykle interesujących doświadczeń Franka Lloyd Wrighta. To poszukiwania rozwiązań nie tyle w obszarze estetyki, ile w metodologii projektowania. Problem cały czas otwarty, dający szansę na nowe spojrzenie.

Słowa kluczowe: architektura, architektura kompatybilna, Andrea Palladio, palladianizm, Frank Lloyd Wright

Abstract: COMPATIBLE ARCHITECTURE.

The article is an introduction into the area of compatibility, a phenomenon that has occurred several times in the history of architecture, however, it never reached a satisfactory conclusion or form. The author is looking at this problem by examining both Palladio's accomplishments and the experiences of Frank Lloyd Wright. It is a search for solutions not as much in the area of aesthetics as in the methodology of design. This dilemma is open and ever-changing which gives a chance for a new perspective.

Keywords: architecture, compatible architecture, Andrea Palladio, palladianism, Frank Lloyd Wright

Rys. 5. Projekt willi Trissimo (D<https://www.gen.com> dostęp 24. 11. 2021 r.)